

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ”
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ФИЛОСОФИЯ”

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Професионално направление: 2.3. Философия

Научна специалност: История на философията

ЕКЗИСТЕНЦИАЛНАТА АНАЛИТИКА НА ХАЙДЕГЕР В СЪВРЕМЕННАТА ВИЗИЯ ЗА ЧОВЕКА

Докторант:

Анета Атанасова Тумбева

Научен ръководител:

Гл. ас. д-р Силвия Кръстева

Дисертационният труд е обсъден и одобрен за защита на заседание на Катедра „Философия” към Философски факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски”, проведено на 30.09.2019 г.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 16.12.2019 г. в зала № 412 на УК1 на Югозападен университет „Неофит Рилски” пред жури в състав:

Научно жури:

Проф. д.ф.н. Валентин Канавров – председател

Проф. д-р Иван Камбуров

Доц. д.н. Татяна Батулева

Доц. д-р Кристиян Енчев

Доц. д-р Георги Донев

Дисертационният труд е в обем от 221 стр. и се състои от увод, пет глави, заключение и литература. Литературата съдържа 88 заглавия на български, руски и английски език.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Въведение

ГЛАВА ПЪРВА. ЕКЗИСТЕНЦИАЛНАТА АНАЛИТИКА НА ХАЙДЕГЕР И КОНСТИТУЦИЯТА НА ЕКЗИСТЕНЦИЯТА

- § 1. Аналитиката в нейното основаване и мащаб
- § 2. От трансцендентална към екзистенциална аналитика
- § 3. Проблемът за времето
- § 4. Първичните конститутиви на екзистенцията
- § 5. Човекът – проект: Dasein – „бъденето-в-света”

ГЛАВА ВТОРА. ЕКЗИСТЕНЦИАЛИТЕ ВЪВ ФИЛОСОФИЯТА НА ХАЙДЕГЕР

- § 1. Спектър на екзистенциалите
- § 2. Първични екзистенциали
  - 2.1. Свят – указване
  - 2.2. Грижа – включване в
- § 3. Вторични екзистенциали
  - 3.1. Делничното
  - 3.2. Смъртта
  - 3.3. Съвестта
  - 3.4. Историята

ГЛАВА ТРЕТА. DAS MAN – ОГРАНИЧЕНИЕТО НА DASEIN

- § 1. Стигането до Das Man
- § 2. Das Man и едноизмерният човек на Маркузе
- § 3. Проекции на отрицателните екзистенциали
- § 4. Dasein след Das Man – Фром

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА. СЪВРЕМЕННАТА ВИЗИЯ ЗА ЧОВЕКА И ПРОБЛЕМЪТ ЗА АВТЕНТИЧНОСТТА

§ 1. Параметри на съвременната визия – Муни

§ 2. Времето – Сартр

§ 3. Към трансценденцията – Ясперс, Левинас, Дерид

ГЛАВА ПЕТА. ТЕЛОСЪТ НА ЧОВЕШКОТО СЪЩЕСТВУВАНЕ ЧРЕЗ *PERFECTIO*-ТО

§ 1. Екзистенциалът: *Любов*

§ 2. Екзистенциалът: *Свобода*

§ 3. Екзистенциалът на търсенето на смисъл: *Телосът*

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ЛИТЕРАТУРА

1. ПРЕДМЕТ И ЦЕЛИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Предмет на изследването – В *Битие и време* Хайдегер извежда един фундаментален проблем – за издигането и провеждането на една нова аналитика – екзистенциалната Аналитика. Нужно е изследване на произлизането и обосноваването на тази аналитика на екзистенцията, на човешкото съществуване и работата по нейния предмет. Основата е Кантовата проблематика. Такава аналитика се нуждае от своето проучване и демонстриране в създаването ѝ като методология за извличане на фундаменталните измерения на екзистенцията, на човешкото съществуване; от свое обосноваване – показване на базата, на основата на такова изследване на екзистенцията: върху онтологическа проблематика, но и като търсене на дълбоката и по-широка основа за така проведена аналитика на човешкото съществуване. Оттук и да се формулира нейната предметна насоченост: да се даде проблемът за конституцията на екзистенцията в същинската ѝ битийна устроеност, да се изведе дълбинната структура на екзистенцията, като нейно структуриране:

1. Като излъчване на елементите на самата конституция на екзистенцията.
2. Да се търси тяхната подредба и достатъчност.
3. Да се търси тяхната изчерпателност спрямо проблема за същинско конституиращото и определящото за екзистенцията.

Цел на дисертацията: последователно да се разработи позицията, от която да се изведе цялостната възможност на една екзистенциална аналитика и да се провери нейната систематичност и изчерпателност относно построяването на същинската конституция на екзистенцията, на същностното на човека като присъствие и живот в света и с оглед на чистия проблем за целостта и завършването, за екстатичното в човека и в неговото съществуване. Така в Хайдегеровото иновационно разглеждане на човешкото съществуване да се утвърдят възможностите и постиженията на екзистенциалната аналитика и тя да се демонстрира като методология за разработване и за изследване на същинско екзистенциалната проблематика, така важна за нашето съвремие.

2. ТЕЗА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Тезата на настоящата дисертация е битийно теоретизиране на регистъра на множеството екзистенциали в екзистенциалната аналитика на Хайдегер в *Битие и време* и формиране на платформа за разкриване на нови, проективни екзистенциали, които по-пълно експлицират целостта на екзистенцията.

3. МЕТОДОЛОГИЯ

Основният метод, на който се основава настоящето изследване, е историко-философски анализ на концепции и системи, които да доведат до детайлно проучване на философските теории, както те са ситуирани в съответния етап от историята на философията; използва се и теоретичният конструктивен анализ на философски концепции, проследяването на генезиса и развитието на понятия и концепти. Широко застъпен в дисертационното изследване предвид предметната му насоченост е сравнителният анализ: изграждат се сравнения в един широко разгърнат обхват от взаимодействащи си по тематика и акумулиращи по преход и развитие на проблемите философски възгледи, сравнителният анализ същевременно има решенията да изследва докторантската теза, да я снабди с аргументация и модели за изследване и обобщение; систематичен преглед, основан същевременно на генезиса на обекта на изследването; върху езика, конструкциите и понятийното строене и моделиране на екзистенциалните модуси и казуси при Хайдегер в търсене и пробиране на една екзистенциално-аналитична методология – извеждане и конструиране на екзистенциални модели, модуси и типични състояния и структурирания-устроености на човешкото съществуване, на една същинска екзистенциална проблематика.

В дисертацията се използва АРА стил за научно цитиране в хуманитарните науки.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертацията е посветена на представянето на екзистенциалната философия на Хайдегер и на интерпретация на неговата екзистенциална Аналитика с оглед на теоретичната проекция спрямо съвременната визия за съдбата на човека. Предметът и целите на изследването систематично се теоретизират в пет глави и се концентрират върху основното му произведение *Битие и време*. Фокусът е насочен към екзистенциалите, които разгърнати формират регистър на екзистенциалите – в нов начин на разглеждане и структуриране. Това е своеобразно разширяване и допълване на регистъра – основа за концепта **Битие-в-цялост**, откъм *телосното* проектиране на екзистенцията. Екзистенциалите са определени като първични, вторични и допълващи (проективни). Тяхната подредба и заедност са ключови за формирането на проекта на **Битието-в-цялост**. Разгръщането на своеобразна визия за човека тръгва от пропадането на *Dasein* и неговото трансформиране в *Das Man*, което откроява отрицателните екзистенциали. Именно отрицателната насока тласка *Dasein* към неговото най-собствено *Можене-да-се бъде*, разгледано като пропадане, което дава необходимостта за преодоляването на неавтентичността и реализирането на *Perfectio*-то на човека. Такова проектиране на „Битието-в-цялост“ бива представено в контекста на съвременната визия за човека, чиято автентичност се осъществява чрез любовта, свободата и *Телос-а*, но чрез трансценденцията.

Глава първа – **Екзистенциалната аналитика на Хайдегер и конституцията на екзистенцията** – начева с извеждане на основаването и обхвата на проблема за екзистенциалната Аналитика на Хайдегер през преработването на Кантовия проект за трансцендентална аналитика. Разглежда се прехода от теоретичните виждания на Кант за разсъдък и разум към Хайдегеровото виждане и проблема за времето през трансценденталната естетика и трансценденталния схематизъм.

Основна цел на първа глава е разкриване на първичните конститутиви на екзистенцията, което начева с въпроса за битието, поставен от Хайдегер самото в начало на *Битие и време*. Така се стигна до запитването за екзистенцията,

преминало през херменевтичния кръг на структурата на питането, което да представи онтологията, която разглежда проблема за битието и да го насочи към екзистенциалната аналитика. За Хайдегер ръководната нишка е в деструкцията върху историята на онтологичния проблем и на начина, по който разкрива забулеността на въпроса за битието, за да покаже екзистенцията. Това насочва към показването на онези изграждащи структурни компоненти на екзистенцията и човешкото съществуване в света – **екзистенциалите**. Те основават устроеността на битието на битийстващото и представят онзи основни пластове, конститутиви на човешкото съществуване, които откриват и овъзможностяват виждането на тоталността на съществуването в света. Формулираният въпрос за ръководната нишка на екзистенциалната Аналитика потърси своя отговор в *екзистенциала*. Екзистенциалите и особено въпросът за тяхната пълнота разкриват метафизичната същност на битието, чрез което се изгражда тълкуването на неговия смисъл във времето. Аналитиката на Dasein начева и основанието за извличането на нови екзистенциали, необходими за представянето на Човека – проект. Чрез него се разкрива едно своеобразно разбиране, основано на идеите на Хайдегер, за проектирането, нахвърлянето на Dasein. Проектът е представен като ставането на човека откъм неговите собствени възможности, но чрез екзистенцията. **Екзистенциалът има своето определение: битийна структура, ръководна нишка, чрез която Хайдегер достига до битието на битийстващото; устроеност на битието на биващото, като възможни начини да бъде.**

Битие-в-цялост – изграденото чрез регистъра на екзистенциалите (първични, вторични и проективни) битие-на-екзистенцията, което чрез Perfectio-то овъзможностява Телос-а.

В глава втора – **Екзистенциалите във философията на Хайдегер**, е представено битие-на-екзистенцията, онтологично основано, като отправната точка за разделянето на зоните на битието под формата на регистър. Тук търсенето е насочено към подредбата им, но откъм екзистенцията. Така се обособяват първични, които са основаващи, и вторични, които разбулват битието на биващото. Това е ново диференциране на екзистенциалите, с което започва

изграждането на битие-на-екзистенцията. Направено е и разграничение между екзистенциали, феномени и категории. В спектъра на екзистенциалите се обособява едно преподреждане, чрез установяването на взаимовръзките помежду им. Но това поражда въпроса за тяхната изчерпателност.

Разграничението при подреждането на регистъра на екзистенциалите е според следния формат:

– Първични: които са в основата на изграждането на останалите екзистенциали. Това са 1. Свят – *указване*, първият изведен първичен екзистенциал. Неговото разглеждане започва с Бъденето-в-света, което за Хайдегер е основна устроеност на Dasein и начало на екзистенциалната аналитика. Именно Бъденето-в-света е определено от Хайдегер като единен феномен, затова и в този параграф са разгледани В-света, представено основно чрез употребата на *свят*; Биващото, откъм начина на Бъдене-в-света, което насочва към търсения от Хайдегер въпрос – „Кой“ – онтологично разбрано като налично и Аз като есенциална определеност; В-битието, начинът на битието на биващото в друго, тук се засягат отношенията на биващите в пространството и мястото им там. Употребата на екзистенциала обособява ролята на света, световостта на света, околени свят, вътре-светово, Бъденето-в-света, В-света и пространството. Като общото му представяне е според мястото на Dasein в света. Очертаването на границите на смисъла на битието тръгва от *указването* на мястото на Dasein в света и включва грижата.

Другият представен първичен екзистенциал е грижата. Тя е допълнена с *включване* в защото очертава границите на смисъла на битието, както и на екзистенциалната същност на Dasein. И тя е конститутив за останалите екзистенциали. Началото на грижата е разгледано като засрещане на Другите в света с грижата и полагането на грижи към битието на биващото. Това е и грижа за себе си и Другия като ценна възможност на битието, като среща на битията в погрижвания съвместен свят. Грижата е и към подръчните вещи. Налични към екзистенциала са модусите обгрижване, искане и желание, склонност, напор и формиращите публичността на Dasein: дистанцираност, подвластност, уравниловка. Модусите са видяни откъм съответни феномени и това изгражда

своеобразна структура, насочена и към целостта на структурното цяло на Dasein. Тук са налични и възможностите за разкриването на проективните екзистенциали – свобода за – като възможност на Dasein за Можене-да-се-бъде и в Бъденето-с, погрижването за битието на Другия, овъзможняващо любовта откъм вътре-светово биващото. Грижата за себесността дава началото на пътя към Perfectio-то, което е свободата да достигне собствените си възможности. Това постижение се основава на грижата – като основна устроеност и като хвърлено нахвърляне – подхвърлен проект.

– Вторични екзистенциали: те се основават на първичните. В дисертацията те биват препоредени спрямо установените в *Битие и време* връзки, но към тях са добавени нови модуси и феномени, чиято цел е да се доразвие подредбата и да се насочи към проективните екзистенциали. Във всички е наличен един основен същностен модус – изборът. Той се явява основен в търсенето на отговор за екзистирания Аз. Изборът насочва към свободата, като същностно проектиране на възможности.

Делничното е представено като избор в нахвърлящо *отношение* с Другите. Разкриването му започва от първичния екзистенциал – свят, като бъдене в света на биващото. Делничното се представя и чрез грижата, насочена към собственото Dasein с Другите. Делничното се конституира върху онтологичната интерпретация на света. Всекидневието се овидимява чрез околния свят, средноватостта, речта, про-падането и начина на битие на про-падане. Този екзистенциал засяга цялото на устроеността на Бъдене-в-света като погрижване за битието на Другите, което чрез модуса на дистанцираността насочва към Бъденето-с, което е под властта на Другите. Хайдегер включва и несамостоятелността и неистинскостта, чрез които се достига до себесността, до същинското Аз. По този начин човешкото Dasein губи себе си под влиянието на Другите, което в про-падането води до избор към Аз-а или като разположение-хвърленост към Другите – начин за достигане до вътре-светово биващото. Тук е изведена и представената от Хайдегер херменевтична ситуация на *цялото* на Dasein – от неговото „начало“ до неговия

„край“ – делничното като битието между раждане и смърт, чието основание се изисква във *времеността*.

Смъртта – изборът е *проектиране* на възможности. Смъртта като вторичен екзистенциал е разгърната в два съществени пункта: времеността и умирането, чрез които започва формирането на целостта на битието. Тя е разгледана като зов на грижата, в която пребивава битието на Dasein. Представянето на времеността започва с Пред-имането на цялото, което изисква своята из-началност и връща към делничното в търсената ситуация на *цялото* на Dasein. Именно търсеното цяло тръгва от *изначалността*, началото, за да достигне до недоимането на края. Имането на битието предполага имане на нещо, което да бъде – краят, който Хайдегер обозначава със смъртта. Това е постигането на бъдене-цяло. С акта на смъртта Dasein е в нецялост на своето имане – като очакване на ненастъпило разположение. Смъртта е екзистентната възможност на Моженето-да-се бъде за екзистентно начало и край. Битие-накъм смъртта е представено като предварение, предхождаща възможност. Битието-накъм смъртта е възможност във възможността и като такава е свободна за възможно проектиране. Мисълта за неизбежното в накъм смъртта, в което човешкото Аз се насочва задава свободата нахвърлящото проектиране. Това е начинът на осъществяването на себе си, на избраното от Аз-а.

Съвестта – *избиране* на избор. Гласът на съвестта е представена като глас за самото вътре-в-себе-си – като докосване на моралността. Този екзистенциал идва от най-собственото Можене-да-се-бъде на Dasein, в което е наличен изборът, но като търсене на себесността поради обграждането с Другите. Съвестта е представена чрез разкритостта, която я разбулва като зов, вик, насочен към бъденето-виновно. Искането-да-има съвест включва екзистентно избиране на избор на Dasein, който е свързан с решителността. Гласът на съвестта идва от себесността и е насочен отново там. Но засяга и Бъденето-с, което е в сферата на публичността и влиянието на Другите. Гласът на съвестта предполага да бъде чут от Другите, но това поражда страх. Този глас говори с мълчание и е имане на вина. Вината е недостиг, липса. Тя е и основание на нищожността, из-отнетост. Зовът на

съвестта води Dasein към най-собственото Можене-да-се-бъде. Правилното разбиране на този зов освобождава Dasein. Към това изборът в свободата да допусне вината като възможност пред самото себе си. Чрез решителността Можене-да-се-бъде на Dasein се освобождава от своя свят и има възможност за бъдене-с-Други. Решителността дава възможност за решения (разкриващо нахвърляне) и за разкритост. Съвестта въвежда в ситуации на избор, което като начин на битие дава възможност на Dasein да избира свободно. Екзистенциалът съвест е единственият екзистенциал, разработен от Хайдегер, който не е онтологичен.

Историята – изборът на *съ-бития и случване*. Тя е последният представен по Хайдегер вторичен екзистенциал, но включва структурата на времевостта и историята като историчност, историография. В този вторичен екзистенциал се вплитат структури, феномени и модуси, чрез които са създадени и взаимовръзките между отделните екзистенциали – първични и вторични. Тук е изведена времевостта – бъдещето е идното, си-отнапред-то, забягнало преди себе си; билостта – минало-вече-бъден-в, битие-което-вече-е-в; настояще – настояществуване, задаване-настреща-в-полезрението, битието при. При времевостта бъдещето е назад към себесността, миналото идва от бъдещето, като освобождава настоящето. **Минало, настояще и бъдеще са екстазите на времевостта, чиято същност е в единството им.** Съвременната визия за човека се основава на хвърлеността на Dasein, на неговата възможност да реализира себе си, като осмисли своето съществуване чрез основните структурни единици на екзистенцията. Хайдегер посочва Заради самото себе си (вътрешният порив) желанието за себенадмогване, изразено чрез решителността, волята, силата на духа; Се-нахвърлянето на към показва проектирането навън, тази решителност да се нахвърли/проектира собственото бъдеще в зараждането на телоса на екзистенцията. Dasein е проектиращото се нахвърлящо. В интерпретация на Хайдегер това е идното на към историята. Екзистенциалният смисъл на фактуалността е в миналото. Хайдегер определя настоящето като единство на идното с билостта, така хоризонтите им също се овременяват в настоящето. Dasein

е в света и светът, в който е Dasein, става не наличен или подръчен, а овременен във времевостта. Основаващият се на хоризонтното единство на екстатичната времевост свят се трансцендира. За да бъде вътре-светово биващ, е нужна екстатичната разкритост. Изначалната крайност на времето показва нахвърлянето на екзистенциалния проект на Dasein. Dasein има история поради конституирането чрез историчността на битието на биващото. Историята е събития, тя обединява битията. Съществено тук е представената истинска историчност. Тя случва връщането към себе си като повторения – завещаната възможност на екзистенция. И тук е овъзможностен изборът – в традициите. Изборът е изследването на съдбата или взимането ѝ в свои ръце. Разкриването на себесността е индивидуален акт, но в съдбата е съ-битие.

Целта на трета глава – **Das Man – ограничението на Dasein**, е да покаже екзистенциалите, които се свързват с отрицанието. Човекът – Das Man, като термин показва безликото човешко съществуване. Изследването се концентрира в първата си част върху стигането на Dasein до Das Man, показано като подвластно на Другите и като част от делничното Бъдене-с-другите. Именно в делничното най-ярко се откроява отношението на Dasein с Другите. Срещата на Dasein е с Другия. Тя е откъм вътре-светово подръчното и е свързана с усамотението, което овъзможностява самотата. Там е и срещата с безликото и чуждостта. В делничното Бъдене-с Другите Dasein може да избере пътя към себесността или този към Другите. Те могат да погълнат уникалността на Dasein и да доведат до безличното, еднаквото човешко съществуване. В тази глава е представено ново, различно отношение към екзистенциалите, чиято употреба с оглед на това дали изграждат или разрушават целостта на екзистенцията се трансформира на положителни и отрицателни. Битието на биващото може да доведе самото биващо към себесността или да избяга от себе си, като разруши собствената си автентичност през Другите. Основен феномен тук е неавтентичното, неистинското. Das Man се грижи да уеднакви възможностите на битието на Dasein с това на другите, чрез което отнема Аз-оста му. Аз-ът губи себе си, като приема конформизма и бъдуча в своята неавтентичност.

Връзката между Хайдегер и Маркузе и техните идеи е представена чрез *Das Man* и едноизмерния човек чрез еднаквостта, безличността и езика. *Едноизмерният човек* на Маркузе разглежда отчуждението като тласък на човека, изгубил себе си в своето съществуване, воден от чужди стремежи и цели. Това неистинско съзнание провокира едноизмерно мислене и поведение, налагащо едноизмерното съществуване. Във философията на Хайдегер представянето на битийния феномен *Das Man* е начин за достигането до екзистенциала грижа, но не и в контекста на морала. Едноизмерният човек на Маркузе е онзи, който е готов да изгуби себе си, робувайки на стремежи и желание за успех, но през призмата на основни морални категории – добро и зло. Сравнителният анализ показва сходствата между идеи, концепции, които са послания за съвременния ни свят.

В проекциите на отрицателните екзистенциали са изложени очертанията на отрицанието чрез идеите на Киркегор, Камю и Сартр. Представени са сходствата на отрицанието чрез меланхолията, като истерия на духа; отчаянието като избор и избора на избора – от *Или-или* на Киркегор. Налични са: съмнението като отчаяние на мисълта и отчаянието като съмнение на личността. В тях прозира изборът, в който се открива избиращото Аз. В избора се открива свободата на себесността. Но изборът или-или е насочен към абсурда в света на човека.

Абсурдът се разкрива чрез *Чужденецът* на Камю. За Мьорсо е трудно да живее в света на Другите, които очакват и изискват, които унифицират, уеднаквяват обществото, които не приемат различния – този, който отказва да бъде като тях. Съдбата на Мьорсо го прави различен. Той живее с Другите, но безропотно отказва да бъде като тях. Търси отговори, за да осмисли ситуациите в живота си, които водят до осъждането му. Всеки сам определя границите на собственото си съществуване. С Другите или въпреки Другите, които държат на абсурдността. В тази абсурдност човекът не може да избира. Не може сам да определи съдбата си, защото е обречен вече от това общество. *Митът за Сизиф* представя болестта на духа. Всичко е част от безсмислието, което води до абсурдния свят или до надеждата като състояние на духа. Животът е скучен, сив и монотонен. Да бъде изживян така, е изморително. Умората води до самоубийство

или възстановяване. Тя бива провокирана от грижата. Грижата е началото – свързана е с времето. Тук са открити структурни връзки, сходни с Хайдегеровите, които показват негативите на човешкото, които водят до разруха и разпад. Смъртта, причинена от умората, която всъщност е част от грижата. Човек съществува във времето, но пак във времето е и неговата смърт. Това е един своеобразен кръг на живота, на началото, което води до края, на грижата за себесността.

Сартр е представен с *При закрити врата* и *Погнусата*, а изведените проекции на отрицанието – погнусата и отегчението, човешкото съществуване е в свободата, която дава възможност за избор – индивидуален и абсолютно отговорен. Онези, които снемат свободата от себе си, са страхливци, чието съществуване като бягство от свободата всъщност е бягство от отговорността. Човек не може да живее сам – той е сред другите. Бъденето с тях води до отчуждение. Другите нарушават тази абсолютна свобода и това е пречка за свободата в личния живот. Това води до самотност.

Тези проекции на отрицателните екзистенциали определят човешкото съществуване, насочено към саморазрушението. Те не изграждат телоса, целостта, а водят към неистинскостта и неавтентичността. Това достигане до точката на тази неавтентичност и неистинскост е пределът, границата, граничната ситуация, от която съществуването има възможността да се докосне до своето най-истинско. Можене-да-се-бъде и да отхвърли процеса на разпад.

Издигането на Dasein е след Das Man, като преминава в сферата на свободата на битието, като възможност за преодоляване на ограниченията. Това е бягство. Бягство от свободата, чрез което Фром изтъква тезата за способността на човек да бъде господар на съдбините си. Свободата е представена като нахвърляне на възможности. Тук е разгледан пътят към трансценденцията като преход, който е в другия аспект – на преодоляването на неистинскостта и създаването на съвременна визия за човека. Това е поглед към спектъра на екзистенциалите, насочен към допълването с проективни, за изграждането на битието на

екзистенцията. Чрез въвеждането им се допълва спектъра на екзистенциалите и се стига до формирането на целостта на екзистенцията, на **Битие-в-цялост**.

Глава четвърта – **Съвременната визия за човека и проблемът за автентичността** – е насочена към представянето на съвременната визия, която се изгражда през персонализма на Муние, екзистенциализма на Сартр и постмодерната философия на Левинас, постструктурализма и постмодернизма на Дерида. Автори от различни направления, но с екзистенциалистски идеи; съвременници на Хайдегер и представители на съвременната философия. Интерпретацията на техните идеи задава нужното изследователско поле за представянето на човешкостта и пътят ѝ към проективните екзистенциали, чрез които се изгражда регистърът на екзистенциалите. Тази глава – съвременната визия за човека представя проблемът за автентичността. Той дава възможност за достигането на себесността като път към трансценденцията. Дори повече – поставеният ход на развитие на идеите цели доближаване на представянето на съвременната визия за човека, чиято насоченост към телоса на човешкото съществуване, чрез надмогването на неавтентичността в изграждането на един нов цялостен Dasein.

Муние прави връзка между философията и икономическата ситуация. Възможност пред съществуващия е навикът на ежедневието. Но следва и призив за събуждането на човека. Екзистенцията на свободата е поривът на мисълта и действието, което е представено чрез философските стъпки, които трябва да извърви човека в качеството му на съществуващ към когото е отправен призива – „Човече, събуди се!“ (Муние, 1993: 20). Така Муние отнася живота на съществуващия като вътрешност или субективност, като порив, тласък на аз-а да се изправи пред света. Според Муние, именно екзистенциалната философия отправя пътя, чрез който да се конструират тези нови възможности пред Dasein не просто като надмогване, а най-вече като потенция пред себе си.

Сартр, също като Хайдегер задава въпроса за смисъла на битието. Времето, обаче бива разгледано по различен от Хайдегер начин, макар изследването да е

фокусира откъм битието на времето. Миналото – това, което вече не е; настоящето – като наличие при света, а бъдещето – вътре в света, човешката реалност.

Сартр разглежда времето като структури на битието и като негативен път към трансценденцията. Присъдата да бъдеш себе е и пътят към нищото. Времето е обособено като чисто нищо. Аз-ът откъм възможностите си прави проекта на отрязъка на времето. Аз-ът е проекцията на собствените си възможности.

Тези възможности също водят до изграждането на новия Dasein. Той извървява своя път към трансценденцията – Левинас, Ясперс, Дерида.

Левинас също стъпва на екзистенциална основа като представя времето като диахрония и другият – съзерцаваното друго Аз. Аз-ът – форма на съществуване и притежател на битието и трансценденцията, която тръгва от Аз към другия.

Идеите на Левинас са представени чрез екзистенциална основа, в която Аз-ът намира път към Другия. Съществуването в света осмисля действията като екзистенция, а трансценденцията е вътрешно присъща като насочване към Другия. Другият – той е абсолютното Друго. Времето се явява в едно битийно отношение онова Другото, то е и отношение с трансцендентното, с безкрайното. Според Левинас, автентичната екзистенция е Хайдегеровото битие за смъртта. То е възможност за екзистенция, която овъзможностява други възможности.

Времето и другият задават ситуацията на отношение лице-в-лице. Метафизическото движение е трансцендиращо, което засяга както Аз-ът като форма на съществуване, така и Другият – абсолютното Друго. Безкрайността е характеристиката на абсолютното друго. Между Аз и Другият има определена връзка, която започва със срещата и е възможната в любовта.

Отношенията с Другия засяга и Ясперс. Отношението към Другия е същностно екзистенциално отношение. Другостта овъзможностява собственото битие, истинскостта на Аз-а. Човекът е център на сътворението. И е изправен пред две възможности – напредъкът на света и трансценденцията. Първата е самоунищожението, а втората – надмогването на себе си.

Дерида предупреждава за опасностите пред човека. Те могат да доведат до края на историята. Съвременният човек не трябва да губи силата на духа си. Деструкцията е цел да се разграждат структури.

Стремителният път към една цялостност и завършеност – телосът, но телосът, насочен към екзистенцията. Ходът към него е добиването на завършеност за една по-различна от тази на Хайдегер структура, но основана на неговата, трансформирана като регистър на екзистенциалите. Началото на регистъра включва първичните екзистенциали, следвани от вторичните, но са нужни и нови, проективни екзистенциали за допълването на регистъра на екзистенциалите спрямо екзистенцията, схващана като **Битие-в-цялост**.

Глава пета – **Телосът на човешкото съществуване чрез *Perfectio*-то** – се основава на представените дотук екзистенциали и проекции на човешкото съществуване, които овъзможностяват предпоставките за новите – проективни екзистенциали. Те са *любовта, свободата и телос-а*. Основават се на първичните и се вплитат с вторичните екзистенциали. Имат своя обхват и своя структура. Чрез тях се открива полето за завършването, целостта, трансценденцията.

Любовта е допълващ регистър на екзистенциалите нов екзистенциал. Тя извежда истинскостта и автентичността на Dasein, по различен път – чрез Другия. Тръгва от вчувстването и води до се-разкриването. Приближава както Аз, така и Другия. Нейното начало започва от съществуването на Другия., а времето се явява условие за доближаването на битията. Като вчувстване е представена с мига – миг във вечността. Тя е емоция, тя е стихия и вяра, тя е желание за съ-битийност, защото е свързаност и заедност в битийната устроеност в погрижвания свят. За нея е нужна решителност. Нейното имане осмисля настоящето и е поглед към бъдещето. Тя е събитие, порив, желание. Начева като обгледното срещане, преминава през приближаването за осъществяването на връзката лице-в-лице като се-разкриване. Има ли безусловна любов? – един възможен отговор е в силата на чадородието, другият е във вярата – силната непоколебима и жертвоготовна вяра в Бог.

Любовта е допълващият, завършващият екзистенциал, защото изгражда своята екзистенциална структура чрез Другостта, чрез битието на Другия. Тя овъзможностява съществуването си при наличието на съ-бития. И още – извежда истинското и автентичното на Dasein.

Тя е част от възможността на човека за достигането на Perfectio-то, към ставането му на това, което може да бъде *в най-собствените си възможности*. Това е път към ек-статичността, към свръх-човешкото, чрез който да може да се постигне целостта, телос-ът.

Вторият проективен екзистенциал екзистенциал е свободата. Тя се конституира чрез първичните – свят и грижа. Тя е Бъдене-основание, което в своята хвърленост е проектиране на възможности. Основното и представяне е чрез избора. Имането на избора е поради възможността, моженето. Изборът при Киркегор е пътят към божественото, към трансценденцията. Аз-ът в неговата свобода е избраната възможност към *В-трансценденцията*. Тази избрана възможност довежда до това да се види и реализира свободата. Аз-ът е поставен в центъра на собствения си свят. Неговото собствено Можене-да-се-бъде е възможността на целия свят – то е проектиране за направата, конструирането на света и насоченост към В-трансценденцията. Защо е важна свободата като проективен екзистенциал – защото тя е възможността за избор в проекцията на Perfectio-то за изграждането на Телос-а.

Третият проективен екзистенциал е Телос-ът. Това е проектът на човека спрямо абсолюта и спрямо всяко Друго. Това е порива и стремежа към съвършенство, към завършеност, към цялостност. То е възможно чрез Perfectio-то (стремеж за съвършенство, изолацията от другите, но не като стремеж за Свръхчовек или нарцисизъм) Човекът – той трансцендира и тази негова трансформация е извън границите на познатото. Тези граници достигат до тоталността, до абсолюта, до цялото. В тях трябва да бъде открит смисълът за достигането на битийната цялост, смисълът на това как се преживява Бога, абсолюта.

Чрез тези три проективни екзистенциала се допълва зададения регистър на екзистенциалите. Неговото изпълване като битие на екзистенцията формира търсеното битие-в-цялост.

Съвременната визия чертае обхвата на човешкото съществуване – разгледано и представено откъм екзистенциалните, персоналистките, постмодерните идеи на философите от XX и XXI век. Дисертацията представя част от тези идеи и разгърна нови. В търсенето на смисъла на своето съществуване съвременният човек открива възможностите и предизвикателствата пред себе си, в които той сам прави изборите и разкрива и показва смисъла – чрез целостта на битието на Dasein във времето, както Хайдегер го проектира в *Битие и време*. Съвременната визия за човека се разкрива в своя цялостен проект – битието на биващото овъзможностява времевостта, за да достигне до най-собствените си възможности в проекцията на своята истина и завършеност, до Телос-а на човешкото съществуване.

ПРИНОСНИ МОМЕНТИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Интерпретация на екзистенциалната аналитика на Хайдегер в *Битие и време* на основата на разширен концепт на „битието-в-цялост“ и спрямо телосното проектиране на екзистенцията.
2. Цялостно разработване на екзистенциала като конститутивен елемент на екзистенциалната аналитика. Изграждане на регистър на екзистенциалите в екзистенциалната аналитика на Хайдегер. Диференциране на първичните и вторичните екзистенциали.
3. Открояване на отрицателните екзистенциали като граници на Dasein. Изграждане на екзистенцията като битие-в-цялост. Проектиране на битието-в-цялост в контекста на една съвременна визия за човека.
4. Проясняване на нови екзистенциали, които допълват регистъра на екзистенциалите спрямо екзистенцията, схващана като битие-в-цялост.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Публикации по темата на дисертацията:

Тумбева, А., 2019. *Visual and Language Codes of Basic Existentials in Heidegger's Being and Time*. (с. 9 – 13). В: Сп. Философия, кн. 1, София: Изд. Аз-буки, **инд. Web of Science**.

Тумбева, А., 2018. *От езика на Das Man към езика на Dasein*. (с.113 – 119). В: Сб. Език и познание. София: УИ „Св. Кл. Охридски“, ISBN 978-954-07-4480-3.

Тумбева, А., 2018. *Екзистенциали на граничността – Хайдегер и Маркузе*. (с. 44 – 55). В: Сп. Философия, кн. 1, София: Изд. Аз-буки, **инд. Web of Science**.

Тумбева, А. 2017. *Екзистенциална и психоаналитична визия на страха*. (с. 30 – 38). В: Сб. Философски опити. Том XII. Благоевград: УИ „Неофит Рилски“, ISSN 1314-0477.

Доклади от международни конференции по темата на дисертацията:

2018 – 11. – 18. август, научна конференция: „Visual Learning, Logic and Philosophy of Form in East and West“, доклад на тема: „Visual and Language Codes of Basic Existentials in Heidegger's Being and Time“, Orthodox Academy of Crete, Greece.

Доклади от национални конференции:

2018 – 16. – 17. май, научна конференция „Свободата: възможна и невъзможна“, тема на доклада: „Свободата като проблем в екзистенциалната философия“, ЮЗУ „Н. Рилски“, Благоевград.

2017 – 11. – 12. май, научна конференция: „Съзнанието – в границите и отвъд границите на съзнанието“, тема на доклада: „Свободата в екзистенциалната философия“, ЮЗУ „Н. Рилски“, Благоевград.

2017 – 27. – 28. април, Докторантско училище и Докторантска научна сесия; тема на доклада: „Dasein като исторически субект: Маркузе за Хайдегер“, ЮЗУ „Н. Рилски“, Благоевград.

2016 – 21. – 22. април, научна конференция: „Трансценденталното съзнание versus феноменологичното несъзнавано“, тема на доклада: „Екзистенциална и психоаналитична визия за страха“, ЮЗУ „Н. Рилски“, Благоевград.

2016 – 12. – 13. март, научна конференция: „Език и познание“; тема на доклада: „От езика на Das Man към езика на Dasein“, СУ „Св. Кл. Охридски“, София.

2015 – 5. – 6. ноември, научна конференция: „Кино & Философия“, тема на доклада: „Отчуждението в екзистенциалната философия на Хайдегер и Камю“, ЮЗУ „Н. Рилски“, Благоевград.